

НАСТУПНІСТЬ МІЖ ДОШКІЛЬНОЮ ТА ПОЧАТКОВОЮ ЛАНКАМИ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ CONTINUITY BETWEEN PRE-SCHOOL AND PRIMARY ELEMENTS OF EDUCATION IN THE FORMATION OF PERSONAL CIVIL COMPETENCES

Стаття присвячена визначенню ролі наступності між дошкільною та початковою ланками освіти у формуванні громадянських компетентностей дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. У ході дослідження здійснено аналіз чинного законодавства та нормативно-правової бази у розрізі проблеми наступності, зокрема у формуванні соціально-громадянських (дошкільна освіта) та громадянських (початкова освіта) компетентностей. Розглянуто теоретичні аспекти та організаційно-педагогічні умови організації з окресленого питання.

У дослідженні сутність наступності між дошкільною та початковою ланками освіти у формуванні громадянських компетентностей визначена як зв'язок між педагогічними системами суміжних ланок освіти та їх узгодження у набутті дітьми знань про права й обов'язки громадянина, правила й норми поведінки в соціумі, розвитку критичного й системного мислення, любові до України й відповідального ставлення за свої вчинки, формування демократичних цінностей тощо.

Доведено, що на шляху реформування освітньої галузі тенденції розвитку дошкільної та початкової освіти мають багато спільного та дотичного. Насамперед, це оновлення підходів до організації освітнього процесу та зміна їх пріоритетності; своєю чергою, це й оновлення змісту освіти, направленої на формування у вихованця та здобувача освіти життєвих компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві, зокрема, становлення соціальних та громадянських компетентностей майбутніх громадян України; перегляд методів, форм, прийомів організації роботи з дітьми та категорична відмова від авторитарних та насильницьких дій; актуальність управлінського аспекту та педагогіки партнерства в освітньому процесі, мотивація педагогів дошкільної та початкової ланок освіти до створення когорти агентів змін у ході розбудови Нової української школи.

Практичне значення роботи полягає, по-перше, з'ясуванні сутності середовищного підходу в організації дошкільної та початкової освіти з указанного напрямку, по-друге, у розкритті концепту освітньої системи «Радість розвитку» (розвивальної технології), досвід запровадження якої демонструє ефективність у створенні передумов до збереження цілісності особистості дитини в період дошкільної – початкової школи, зокрема в аспекті формування соціальної та громадянської компетентностей. **Ключові слова:** наступність між дошкільною та початковою ланками освіти, соціально-громадянська компетентність

дошкільника, громадянські компетентності, виховання, освіта.

The article is devoted to determining the role of continuity between preschool and elementary education in the formation of civic competences of children of preschool and primary school age. In the course of the study, an analysis of the current legislation and legal framework was carried out in terms of the problem of continuity, in particular, in the formation of social-civic (preschool education) and civic (primary education) competencies. The theoretical aspects and organizational and pedagogical conditions of the organization on the outlined issue are considered.

In the study, the essence of the continuity between preschool and primary levels of education in the formation of civic competences is defined as the connection between the pedagogical systems of adjacent levels of education and their coordination in children's acquisition of knowledge about the rights and responsibilities of a citizen, the rules and norms of behavior in society, the development of critical and systemic thinking, love for Ukraine and a responsible attitude for one's actions, formation of democratic values, etc.

In the course of the research, it was proved that on the path of reforming the educational sector, the development trends of preschool and primary education have a lot in common and are related. First of all, this is an update of approaches to the organization of the educational process and a change in their priority; in its turn, this is also an update of the content of education, aimed at the formation of pupils and students of life competencies necessary for successful self-realization in society, in particular, the formation of social and civic competencies of future citizens of Ukraine; revision of methods, forms, methods of organizing work with children and categorical rejection of authoritarian and violent actions; the relevance of the management aspect and pedagogy of partnership in the educational process, the motivation of preschool and primary education teachers to create a cohort of change agents during the development of the New Ukrainian School.

The practical significance of the work consists, firstly, in revealing the essence of the environmental approach in the organization of preschool and primary education from the specified direction, and secondly, in presenting the educational system "Joy of development" (developmental technology), the experience of its implementation demonstrates the effectiveness in creating prerequisites for preservation of the integrity of the child's personality in the period of preschool - primary school, in particular in the aspect of the formation of social and civic competences.

Key words: continuity between preschool and elementary education, socio-civic competence of a preschooler, civic competences, upbringing, education.

УДК 378.091.2:51

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/57.1.6>

Кульбач Л.М.,

ст. викладач кафедри дошкільної та початкової освіти

Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»

Швидун Л.Т.,

ст. викладач кафедри

дошкільної та початкової освіти

Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»

Писарева Л.В.,

ст. викладач кафедри дошкільної

та початкової освіти

Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Здатність до навчання впродовж життя, як одна з ключових компетентностей успішної людини, забезпечує цілісність розвитку особистості на

різних рівнях освіти. За умови реалізації принципів перспективності і наступності між суміжними ланками освіти логічно вибудовується освітня траєкторія особистості: від дитячого садка до школи,

від школи до вищого навчального закладу, від вишу до освіти впродовж усього життя. Демократичний курс розвитку освітньої галузі, що ґрунтується на фундаментальних європейських цінностях, став передумовою модернізації як дошкільної, так і загальної середньої освіти, зокрема початкової. Втім суспільні зміни потребують суттєвих змін і в підходах до неперервності освіти. Зауважимо, що в основі реформування національної системи освіти лежить гуманістичний підхід до організації освітньої діяльності, що актуалізує низку суспільних, соціально-психологічних та педагогічних завдань, одним із яких є забезпечення наступності між суміжними ланками освіти: дошкільною та початковою. При цьому такий напрям, як громадянська освіта, здатний ставити та розв'язувати коло важливих у наш час для України завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У вітчизняній науково-педагогічній думці проблема наступності досліджується багатоаспектно: питання методології та змісту дошкільної та початкової освіти (А. Богуш, В. Бондар, О. Ковшар, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Щербакова); теоретичні аспекти принципу наступності (Л. Артемова, І. Бобренко, О. Богініч, З. Борисова, О. Киричук, О. Малетич, Н. Мойсеюк, Д. Ніколенко, О. Савченко, М. Федорова); психолого-педагогічні та організаційно-педагогічні умови становлення ціннісних орієнтацій дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (Т. Піроженко, Т. Степанова, О. Хартман). Широке коло українських дослідників розглядають проблеми соціально-громадянського виховання у дошкільній та початковій освіті: теоретичні засади формування соціальної компетентності (І. Єрмаков, Л. Сохань, І. Ящук), шляхи становлення громадянської компетентності дошкільників (М. Гончарова-Горянська, О. Кононко, О. Косенчук, В. Кузьменко), структуру соціально-громадянської компетентності (В. Масленнікова), феномен соціально-громадянської компетентності у просторі наукового знання (І. Сохань, Л. Сохань), гру як провідний вид діяльності дітей дошкільного віку та її роль у формуванні соціально-громадянської компетентності (Т. Абдулова, Л. Артемова, Л. Венгер, Є. Удальцова).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Варто зазначити, що проблема наступності не втрачає своєї актуальності, широке коло наукових досліджень на вказану тему цьому є доказом. Втім низка завдань, що сьогодні стоїть перед освітою в процесі реформування, свідчить, що Нова українська школа вимагає перегляду й оновлення підходів до організації наступності в закладах дошкільної та середньої освіти, зокрема в громадянській освіті, що на сьогодні не знайшло системного відображення у вітчизняній науково-педагогічній думці.

Метою статті є з'ясування ролі наступності між дошкільною та початковою ланками освіти

у формуванні громадянських компетентностей дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, визначення її (наступності) сутності в умовах Нової української школи.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Згідно з чинним законодавством (Закони України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), «Про дошкільну освіту» (2001)) та нормативно-правовими документами (Концепція «Нова українська школа» (2016), Державний стандарт початкової освіти (2018), Базовий компонент дошкільної освіти (2023)) саме наступність декларується провідною умовою неперервності освіти, сприяє створенню єдиної, динамічної, послідовної та перспективної системної діяльності управлінців, педагогів та батьків, забезпечує взаємозв'язок та узгодженість змісту, цілей, методів та форм у навчальній діяльності з урахуванням індивідуальних та вікових особливостей у суміжних ланках освіти. Варто наголосити, що серед ключових компетентностей, визначених Базовим компонентом дошкільної освіти, вагоме місце посідає соціально-громадянська, а Державним стандартом початкової освіти – соціальні та громадянські компетентності.

У загальнонауковому контексті наступність трактується як закономірний об'єктивний процес взаємозв'язку між дотичними етапами будь-якого розвитку, у ході чого створюється нове з опорою на вже відоме. «Академічний словник української мови» наступність тлумачить цей термін як «перехідчого-небудь від попереднього до наступного» [1]. У психології наступність розглядається як характеристика розвитку особистості, а в педагогіці – це дидактичний принцип, що забезпечує цілісність педагогічного процесу, здебільшого характеризується універсальністю, забезпечує логіку та оптимальність освітнього процесу. У нашому дослідженні сутність наступності між дошкільною та початковою ланками освіти у формуванні громадянських компетентностей розуміємо як зв'язок між педагогічними системами суміжних ланок освіти та їх узгодження у набутті дітьми знань про права й обов'язки громадянина, правила й норми поведінки в соціумі, розвитку критичного й системного мислення, любові до України й відповідального ставлення за свої вчинки, формування демократичних цінностей тощо.

Досліджуючи теоретичні та методичні засади наступності в системі освіти, О. Савченко зосереджується на загальних принципах, що стосуються як дошкільної, так і початкової освіти: «на проблемах розвитку дитячої особистості, що є кінцевою метою вдосконалення всіх освітніх систем» [16, с. 5]. Учена доводить, що реалізація наступності в закладі дошкільної освіти – це, в першу чергу, не тільки підготовка дитини до школи (знаннявий аспект), а й забезпечення психічного,

фізіологічного, фізичного та інтелектуального розвитку, а в закладі загальної середньої освіти – продовження загального розвитку дитини на основі позитивного досвіду, набутого в дошкільному віці. «На думку вченої, наступність потрібно розглядати як двобічний процес, коли зберігається самоцінність дошкільного дитинства і створюються передумови для успішного формування навчальної діяльності першокласників» [12, с. 4].

«На практичному ж рівні наступність залежить від обізнаності, діяльності та плідної взаємодії педагогів обох освітніх ланок» [8, с. 3]. Дитина має входити в шкільне життя м'яко, плавно та поступово, без різких змін, тривоги, страху, стресу. Звичайно, у її житті буде з'являтися нове, але воно не має бути неочікуваним і раптовим. Тобто феномен наступності при переході дитини з дошкільного закладу до початкової школи має бути не стрімким, а поступовим, природним процесом [8, с. 3].

Нам імпонує в цьому контексті точка зору В. Сухомлинського: «Школа не повинна вносити різкого перелому в життя дитини. Нехай, ставши учнем, дитина продовжує робити сьогодні те, що робила вчора. Нехай нове з'являється в її житті поступово і не збентежує лавиною переживань» [17, с. 3].

Українські науковці-дослідники минулого століття (З. Борисова, О. Киричук, Д. Ніколенко), стверджуючи, що проблема наступності є комплексною, виділили в ній три аспекти: анатомо-фізіологічний (врахування особливостей розвитку систем організму), психолого-педагогічний (врахування особливостей розвитку сфер особистості), педагогічно-організаційний (визначення мети та змісту освіти й кінцеві результати діяльності дітей дошкільного віку та молодших школярів) [13, с. 89]; М. Федорова виокремлює три рівні її реалізації у формуванні моральних цінностей, що лежать в основі громадянського виховання: особистісний, педагогічний та управлінський [18, с. 191]; О. Малетич розглядає два аспекти (анатомо-фізіологічний та психолого-педагогічний), які лежать в основі впровадження психолого-педагогічних принципів задля забезпечення наступності в освіті [12].

Зауважимо, що «наступність в роботі дитячого садка та початкової школи – це не тільки традиційна наступність у змісті, методах, формах і прийомах, перш за все бачення та реалізація наступності в лініях, основних аспектах розвитку особистості дошкільника та молодшого школяра» [15, с. 3].

Вагому роль управлінському аспекту з окресленої проблеми відводить М. Федорова. Досліджуючи процес впровадження наступності на управлінському рівні, вчена приходить до висновку, що ключовим у цьому процесі є чітка постановка мети діяльності, прогнозування кінцевого результату та завдань, що визначають послідовність дій по досягненню мети; «забезпечення єдиного стилю

взаємодії у системі «педагог – дитина», (найбільш оптимальним стилем взаємодії є співробітництво); розробка теоретико-методичних засад виховання моральних цінностей у період переходу від старшого дошкільного до молодшого шкільного віку» [18, с. 191].

Орієнтуючи організацію освітнього процесу на всіх рівнях освіти з обов'язковим урахуванням вікових та індивідуальних фізичних, психологічних, інтелектуальних особливостей дитини, змінюючи підходи та зміст освіти, концепція «Нова українська школа» окреслює засади реформування загальної середньої освіти, при цьому варто зазначити, що тенденції розвитку дошкільної та початкової освіти мають багато спільного та дотичного. По-перше, оновлення підходів та зміна їх пріоритетності: і в Базовому компоненті дошкільної освіти (2021 р.), і в Державному стандарті початкової освіти (2018 р.) пріоритетними визначені компетентнісний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, наскрізний, інтегрований та середовищний підходи до розв'язання основних завдань дошкільної та початкової освіти. «Обидва документи покликані забезпечити становлення особистості дитини, її фізичний, комунікативний, пізнавальний, соціально-моральний, художньо-естетичний, креативний розвиток, набуття нею практичного досвіду» [4].

По-друге, оновлення змісту освіти, направленої на формування у вихованця та здобувача освіти життєвих компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві. Нам суголосна думка О. Косенчук, що зміст обох стандартів на нормативному рівні забезпечує наступність між дошкільною і початковою освітою [8, с. 3]. У цьому контексті прикладом є одна з комплексних програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки країни, – освітня програма «Впевнений старт», завданнями якої є «збалансування напрямів розвитку особистості дитини для збереження її цілісності; створення фундаменту успішності дитини через її діяльну самореалізацію в умовах нової соціальної ситуації розвитку; забезпечення сучасної та зручної системи методичного сервісу для педагогів і батьків» [8]. Своєю чергою Державним стандартом початкової освіти окреслені такі ключові компетентності: вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами, математична компетентність, компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, інноваційність, екологічна, інформаційно-комунікаційна, культурна, громадянські та соціальні компетентності, підприємливість та фінансова грамотність, навчання впродовж життя [3]. Слушно зауважити, що зазначені компетентності молодшого школяра формуються на основі компетентностей, що закладаються у дошкільному

віці, визначені Базовим компонентом дошкільної освіти: здоров'язбережувальна, комунікативна, ігрова, сенсорно-пізнавальна, природничо-екологічна, художньо-мовленнєва, мовленнєва, особистісна, рухова, предметно-практична, технологічна, логіко-математична, дослідницька, природно-екологічна, соціально-громадянська, мистецько-творча [2]. При цьому у дитини дошкільного віку розвиваються допитливість, ініціативність, відповідальність, творчість, креативність, комунікативні навички, критичне мислення, уміння конструктивно керувати емоціями, співпрацювати з однолітками, вирішувати конфлікти, приймати рішення та розв'язувати проблеми – початкова школа поглиблює їх, закріплює та виводить на дитину на вищий щабель особистісного зростання – формування цінностей.

Доцільним вважаємо акцентувати увагу на тому, що в новому Базовому компоненті дошкільної освіти (2021) серед ключових компетентностей дитини вперше визначено соціально-громадянську. В інваріантному складнику освітнього напрямку «Дитина в соціумі» вона розкривається як «здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються у дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення спільного життя» [2]. Результатом сформованості соціально-громадянської компетентності дитини дошкільного віку має бути її ціннісне ставлення до самої себе, своїх прав і прав інших, сформованість уявлень про правила й норми комунікації та взаємодії у соціумі (з близькими, друзями, однолітками), а також ціннісне ставлення та повагу до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур [4].

Досліджуючи наступність у цьому питанні, зазначимо, що Державний стандарт початкової освіти (2018) громадянські та соціальні компетентності також відносить до ключових для молодшого школяра і пов'язує їх з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають: відповідальне громадянство, активну участь у житті класу, школи, громади, розуміння сталого розвитку суспільства, толерантне ставлення до міжкультурного різноманіття, вміння критично й системно мислити, ідентифікувати себе як громадянина України, неприйняття несправедливості та дискримінації, знання та дотримання норм і правил поведінки в соціумі, дбайливе ставлення до свого здоров'я, свідоме ведення здорового способу життя, здатність приймати рішення в умовах багатозадачності та невідомості. [3].

О. Косенчук, досліджуючи наступність в окресленому аспекті, до складників

соціально-громадянської компетентності відносять здатність до прояву особистісних якостей, розвиток соціальних почуттів, формування любові до Батьківщини, посильну участь у соціальних справах (у дитячих осередках, подіях громади й суспільства). Цінним вважаємо узагальнені та запропоновані науковицею форми, методи й засоби формування соціально-громадянських компетентностей. Зокрема, форми організації діяльності: бесіди, інтерв'ювання, комунікативні ситуації, заняття (комплексні, інтегровані, тематичні), фестивалі, концерти, маскаради, колективні справи, квести, ранкові кола, спостереження, соціальні та волонтерські проекти, благодійні акції, творчі ігри (сюжетно-рольова, вільна), свята, розваги, конкурси, екскурсії, дидактичні ігри та вправи (словесні, настільно-друковані, з іграшками, предметами, картинками), народні ігри, спільна пошукова діяльність, флешмоби, зустрічі з цікавими людьми; методи: спостереження, відеометоди, імітації, вправи, доручення, спостереження за об'єктами соціального довкілля в повсякденному житті та в процесі ігор, прогулянок, екскурсій, дозвілля, проблемні ситуації, театралізовані ігри з розігруванням діалогів, розповіді дорослих, ілюстрація, демонстрація, читання художніх творів, складання розповідей; засоби: дитячі тематичні телепередачі, інтелектуальні карти, розвивальне соціальне середовище, приклади і моделі поведінки, фольклор, художні засоби (листівки, фотокартки, репродукції картин, добірка музичних творів в аудіо-, відеоформаті тощо), декоративно-ужиткове мистецтво, колекції музеїв (домашніх, групових): національні та державні символи; український посуд; вишиванки; народна іграшка, портфолію, колаж, віртуальні подорож [7, с. 7-8]. О. Кононко виокремлює таку складову соціально-громадянської компетентності дошкільника, як самосвідомість – «складний психічний процес, який полягає у сприйманні дитиною численних «образів» самої себе в різних ситуаціях діяльності й поведінки, в усіх формах взаємодії зі іншими людьми» [5, с. 117].

Щодо складових соціально-громадянської компетентності дитини дошкільного віку нам імponує і позиція В. Кузьменка, який пропонує такий їх перелік: комунікабельність, здатність до успішного спілкування, соціалізація, духовні утворення, цінності, статус дошкільника в колективі, групова взаємодія, соціальна адаптація [10]. Наступність прослідковується і в сутності формування громадянської компетентності молодшого школяра, що визначена Концепцією Нової української школи, як ключова, яка полягає у вихованні школяра як свідомого громадянина, патріота, професіонала, людини, світогляд та спосіб мислення якої націлені на саморозвиток задля розбудови демократичного суспільства, людини з критичним мисленням,

громадянською відповідальністю, умінням відстоювати особисту позицію [6]. У попередніх дослідженнях нами встановлено перелік цінностей, які формуються у школярів за рахунок формування у них громадянської компетентності: повага до прав людини та людської гідності, громадянська свідомість, громадянська відповідальність, упевненість у власних силах, міжнаціональна толерантність, поцінування справедливості й рівності [11, с. 222].

У контексті оновлення змісту освіти, акцентуючи увагу на середовищному підході, зауважимо, що важливу роль у змісті соціально-громадянської компетентності старшого дошкільного віку відіграє предметно-ігрове середовище (наявність образних іграшок, предметів-замінників, їх яскравість і різнокольоровість, відповідність сучасності, наявність предметів для дослідно-пошукової діяльності, атрибутики, що стосується особливостей оформлення обраної дитиною соціальної ролі, розташування предметного середовища таким чином, щоб дітям мали можливість займатися груповою роботою [9, с. 22]. Варто додати, що в переліку предметів та атрибутики мають бути державні символи України, рослини-символи, народні символи та предмети декоративно-вжиткового мистецтва, обереги тощо.

Згідно до концепції Нової української школи становлення особистості відбувається в освітньому середовищі, змістовне наповнення якого характеризується інтегративністю та наскрізністю. Вважаємо доцільним акцентувати увагу на концептуальних ідеях та результатах науково-дослідної діяльності Т. Піроженко та О. Хартман. У ході дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня «Психолого-педагогічні умови становлення ціннісних орієнтацій дітей в ігровій та навчальній діяльності освітньої системи «Радість розвитку» вчені приходять до висновку, що освітній процес ґрунтується на ціннісному ставленні «особистості до змісту та діяльності, в якій реалізується пошук смислів» і «розв'язати проблему узгодження виховних впливів із запитом головного замовника освіти – дитини, можна за рахунок активізації діяльності, притаманної кожному віковому періоду, та дотримання принципів організації діяльності» [14, с. 7].

До провідних принципів організації освітнього процесу (принцип гуманізації освіти, наступності, врахування індивідуальних особливостей особистості, діяльнісний тощо) науковиці відносять «принципи пріоритету особистості (довіра, захист, підтримка) та роботи в команді (узгодженість дій, довіра до партнера, здорова конкуренція тощо), які втілюють сутнісні тенденції цієї освітньої системи». У контексті наступності варто відзначити, що для кожного вікового періоду характерні свої види діяльності в освітньому просторі, які, на

думку вчених, мають системоутворювальну складову – самореалізацію особистості, що «розглядається як реалізація свободи й відповідальності людини за себе і свої стосунки із зовнішнім світом» [14, с. 3] – громадянську компетентність. Усвідомлення та балансування дитиною мотиваційного компоненту, інструментів для реалізації можливостей та безпосередньою діяльністю на відтворення та творче відображення завдання є провідним мотивом комплексу психолого-педагогічних дій педагога. Т. Піроженко та О. Хартман доводять, що «єдність і взаємозв'язок усіх психологічних новоутворень упродовж вікового зростання дитини від раннього до підліткового віку дає змогу не лише окреслити шляхи самореалізації як системного психологічного утворення, а й розкрити істотні міжрівневі зв'язки психологічного зростання з процесом становлення ціннісних орієнтацій особистості» [14, с. 3].

Замовник освіти – суспільство – ставить перед системою освіти запит на людину з чіткою системою демократичних поглядів, стійкими моральними переконаннями та системою громадянських цінностей, громадянина з активною життєвою позицією, почуттям власної гідності, відповідальності та поваги до закону. Розвивальна технологія «Радість розвитку» сприяє створенню передумов до збереження цілісності особистості дитини в період дошкілья – початкова школа, зокрема в аспекті формування соціальної та громадянської компетентностей. Упровадження вказаної технології дає можливість формуванню «суб'єктної позиції дитини» в ситуації вибору значущих цінностей в умовах зміни соціальної ситуації розвитку (дошкільня – початкова освіта) [с. 4] – соціальної та громадянської компетентностей. Слушним буде зауважити, що статистичний аналіз результатів науково-дослідної роботи низки закладів освіти з різних регіонів України демонструє динамічний і якісний стрибок у ціннісних орієнтаціях дітей 6-7 років внаслідок впровадження розвивальної технології. Виявлено переваги в емоційному й когнітивному наповненні цінностей: усвідомивши певну цінність, дитина починає керуватися нею у власних вчинках та під час взаємодії у соціумі (під час гри, у навчанні, у комунікації та праці), маючи уявлення про моральні норми цінності, ідеали, дитина керує власною поведінкою, критично ставиться до своїх дій та вчинків інших, висловлює своє ставлення, формує власні цінності. Загалом можна стверджувати про наявний системний підхід до формування соціальної та громадянської компетентності.

Висновки та подальші перспективи дослідження в цьому напрямку. По-перше, актуалізовано та доведено, що наступність і перспективність особистісного зростання дитини в дошкільній та початковій ланках освіти в умовах

Нової української школи забезпечується через узгодженість та цільову єдність освітнього процесу, його оновлений зміст, спільні та дотичні принципи, підходи, методи, форми, наміри, види діяльності, врахування вікових особливостей розвитку дітей, компетентнісний підхід та визначений набір компетентностей, що є спільним для обох ланок освіти. По-друге, проаналізовано та обґрунтовано, що в ході реформування освіти відбувається оновлення підходів до організації освітнього процесу та зміна їх пріоритетності, своєю чергою, це й оновлення змісту освіти, направленої на формування у вихованця та здобувача освіти життєвих компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві, зокрема, становлення соціальних та громадянських компетентностей майбутніх громадян України; перегляд методів, форм, прийомів організації роботи з дітьми та категорична відмова від авторитарних та насильницьких дій; актуальність управлінського аспекту та педагогіки партнерства в освітньому процесі, мотивація педагогів дошкільної та початкової ланок освіти до створення когорті агентів змін у ході розбудови Нової української школи.

Подальші наукові розвідки планується направити в практичне русло окресленого питання, а саме: вивчення педагогічного досвіду дошкілля та початкової школи щодо формування громадянськості маленьких українців, виявлення інновацій та їх наукове обґрунтування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Академічний словник української мови. URL: <http://surl.li/fwady> (дата звернення: 28.03.2023).
2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) : затв. наказом МОН України від 12.01.2021 р. № 33. URL: <http://surl.li/jyzi> (дата звернення: 28.03.2023).
3. Державний стандарт початкової освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.03.2023).
4. Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти : Додаток до листа МОН України від 19.04.2018 № 1/9-249) URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/nastupnist/list.pdf> (дата звернення: 28.03.2023).
5. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): навч. посіб. для вищ. навч. закладів. Київ : Освіта. 1998. 255 с.
6. Концепція Нової української школи : ухв. рішенням колегії МОН від 27.10.2016 р. URL: <http://surl.li/hoia> (дата звернення: 14.03.2023).
7. Косенчук О. Г. Дитина в соціумі. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2021. № 4. С. 3-8.
8. Косенчук О. Г. Формування компетентностей дитини: наступність дошкільної та початкової освіти. *Вісник НАПН України*. 2021. 3(2). С. 1-6.
9. Косточка О. М. Методичне забезпечення організації наступності дошкільної та початкової освіти у формуванні соціально-громадянської компетентності дошкільників. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/5635> (дата звернення: 14.03.2023).
10. Кузьменко В. Соціальна компетентність дошкільнят: особливості, показники та шляхи розвитку. *Дошкільне виховання*. 2001. № 9. С. 22-25.
11. Кульбач Л. М., Майданенко С. В. Формування громадянської та соціальної компетентностей школярів у Новій українській школі. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 6(11). С. 216-226.
12. Малетич О. Наступність як актуальна проблема сучасної освіти. URL: <http://surl.li/fwwxv> (дата звернення: 14.03.2023).
13. Наступність у навчально-виховній роботі дитячого садка і школи / упор. З.Борисова. К.: *Радянська школа*. 1985. 142 с.
14. Піроженко Т. О., Хартман О. Ю. Становлення ціннісних орієнтацій дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в ігровій та навчальній діяльності в освітній системі «Радість розвитку». *Вісник НАПН України*. 2020. №2(1). С. 1-12.
15. Савченко О. Я. Документ, що захищає дитинство. *Дошкільне виховання*. 1999. № 1. С. 3-4.
16. Савченко О. Я. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти. *Дошкільне виховання*. 2000. № 11. С. 4-5.
17. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. *Радянська школа*. 1977. Т. 3. 670 с.
18. Федорова М. А. Проблема наступності у вихованні моральних цінностей дошкільників і молодших школярів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. № 36. С. 189-191.